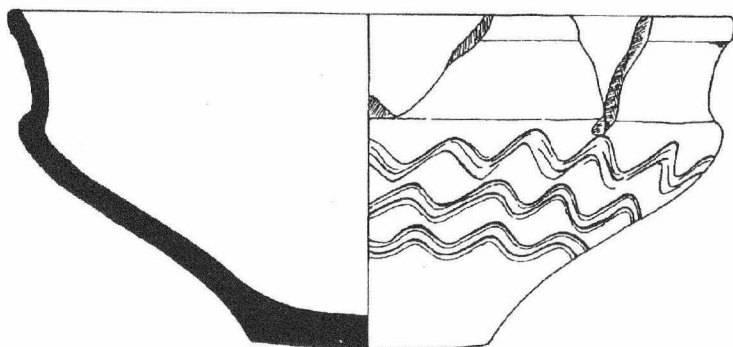

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1991

BRNO 1993

2.7. VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK AŽ NOVOVĚK

TŘETÍ VÝZKUMNÁ SEZÓNA V JAVORNÍKU - VSI (okr. Šumperk)

ZDENĚK BRACHTL, OVM Šumperk - pracoviště Jeseník

V průběhu letních a podzimních měsíců se uskutečnila již třetí výzkumná sezóna na středověkém tvrzišti v Javorníku - Vsi, poblíž hřbitovního kostela sv. Kříže. V návaznosti na předchozí výzkum bylo přistoupeno k plošnému odkryvu lokality. Byla prokopána plocha 40 m² (čtverce B1/91 a C1/91). Kulturní vrstva o mocnosti 10 - 20 cm se nacházela v hloubce kolem 1 metru. Byla tvořena propálenou hlínou a uhlíky. Vzorky zeminy a uhlíků byly předány RNDr. E. Opravilovi, CSc. z opavské expozitury AÚ k paleobotanickému rozboru. Poloha lokality uprostřed obce se negativně promítla v recentním porušení kulturní vrstvy. Bohužel se nepodařilo zjistit stopy původní zástavby tvrziště. Shluk kamenů při okraji profilu čtverce B1/91 nelze zatím bezpečně funkčně identifikovat. Při výzkumu bylo získáno cca 2 500 artefaktů, převážně keramiky. Železné předměty jsou značně amorfní a pro dataci nepoužitelné. Keramika neodporuje předchozí dataci do 13. - 15. století, přičemž převážná většina nálezů pochází ze 14. století. Opět zde byla zastoupena početnější kolekcí světlá keramika červeně malovaná. Tři zlomky dna hrnce nesou hrnčířskou značku. V obou čtvercích byl nalezen po jednom přeslen. Výzkum bude pokračovat v plošném odkryvu i v dalších letech.

Z. Brachtl: Die dritte Grabungssaison in Javorník - Ves (Bez. Šumpek). Die dritte Grabungssaison auf der mittelalterlichen Feste in Javorník - Ves eröffnete die Flächenabdeckung der Lokalität. Untersucht wurde eine Fläche von 40 m² (Quadrat B1/91 und C1/91). Die 10 bis 20 cm mächtige Kulturschicht befand sich in einer Tiefe von ca 100 cm und enthielt zahlreiche Holzkohlepartikeln. Ihre Proben wurden zwecks paläobotanischer Analyse der Expositur des Arch. Institutes von Brno in Opava übergeben. Die Grabung brachte leider keine näheren Angaben über die ursprüngliche Verbauung der Siedlung. Die gefundene Keramik vertritt alle Arten der Töpfereiproduktion. Die Funde aus Eisen sind völlig amorph. Die Keramik datiert die Lokalität rahmenhaft in das 13. - 15. Jahrhundert.

ZÁCHRANNÉ VÝZKUMY VE STŘEDOVĚKÉM JÁDŘE A PŘEDMĚSTÍCH MĚSTA IVANČIC (okr. Brno-venkov)

JIŘÍ DOLEŽEL, Okresní muzeum Brno-venkov

I. Staré město a Oslavanské předměstí - Komenského, Palackého a Tesařovo náměstí, ulice Jos. Vávry, Ve fortně, Tom. Procházky, Dr. V. Novotného a Oslavanská. V měsících dubnu až listopadu 1991 byla průběžně sledována první etapa komplexní plynofikace města, spojené s kladením elektrokabelů a místními přeložkami vodovodního řádu, zasahující zatím vlastní historické jádro města a jeho předměstí na západě. Jako první byla hloubena asi 30 cm široká a průměrně 75 cm hluboká rýha pro elektrokabely po obou stranách jmenovaných náměstí a ulic, poté bylo v témže rozsahu kladeno plynovodní potrubí do rýh 50 cm š. a 100 - 120 cm hlubokých. Po celé délce ul. Jos. Vávry a v horní polovině Komenského nám. až po dvůr č. 7 byla navíc budována přeložka vodovodu vedeného v rýze asi 60 cm š. a až 160 cm hluboké. Všechny tyto práce byly v rámci možnosti kontrolovány, vybrané úseky a zahluobené objekty přímo rýhou porušené byly dokumentovány a ovzorkovány, průběžně byl také probírán veškerý materiál z výhozu. Vedle dokumentovaných nálezových situací bylo tak získáno řádově několik set archeologických artefaktů - keramiky, zvířecích kostí, předmětů z kostí, kamene a kovu.

Rýhy alespoň nikde ve vnitřním městě neprotly sprašové podloží, nejnižší horizonty v souvrstvích tvořily sterilní inundační nebo svahové hlíny. Zdá se, že původní reliéf terénu

městského jádra (dnes 207 - 217 m n. m.) mohl být při stávajících složitých geopedologických poměrech původně členitější. Není asi náhodné, že nejstarší při akci nalezená keramika 1. poloviny 13. století pochází jen ze dvou výše položených okrsků jádra, z vrstev před domy č. 9, 19 a 21 na Palackého nám. a č. 30 a 32 v ul. Jos. Vávry. Až 2. polovina 13. a 14. století se vyskytují v nálezech z výrazných kulturních a požárových souvrství v rámci celého jádra (častá je přítomnost většího množství železných strusek). Zřejmě už ve 14. věku byla v podstatě zformována dnešní uliční síť - rýhy neporušily nikde jednoznačně interpretovatelnou středověkou zástavbu, s výjimkou situace před domem č. 14 na Komenského nám., kde byla zachycena část polozahloubeného domu, zaniklého požárem v 1. polovině 15. věku a předsunutého před čelo dnešní zástavby směrem do náměstí. Nejpozději v 16. století bylo osídleno dnešní Oslavanské předměstí (ul. T. Procházky a Oslavanská - např. nález tzv. brněnských pohárů před hostincem U tří kohoutů na Oslavanské ul.). Ze 16. stol. i z období následujících bylo zachráněno několik souborů z prostředí domácích hrnčířských dílen (např. hromadný nález figurálně zdobených kachlů před č. 1 na ul. Jos. Vávry nebo hrnčířské střepiště 18. - 19. stol. v ulici Ve fortně), druhotně použité pozdně gotické architektonické články vyzvednuté ze zdiva domu č. 7 na nám. Komenského dokládají pozdně středověkou kamennou zástavbu města. Rýhy konečně odkryly na Komenského náměstí také úsek zřejmě barokního vodovodu, konstruovaného z borových klád 25 - 30 cm silných, s průměrem středového provrtu 9,5 - 10 cm, spojených železnými, 10,5 cm širokými manžetami.

2. Palackého náměstí. Počátkem září 1991 byla 7,5 m východně čela sakristie farního kostela P. Marie vyhloubena 210 cm hluboká kanalizační jímka (St. mapa 1 : 5 000 odvozená, list Moravský Krumlov 6 - 4 z r. 1990: 144,5 mm od J a 298 mm od Z okraj. sekč. čáry). Profil výkopu tvořily v úrovni 0 až -65 cm mladé navážky (17. - 18. stol.?), v -65 až -87 cm tmavohnědá bahnitá hlína s úlomky cihel, mazanice a kamene, v -87 až -90 cm světle hnědá hlinitá vrstva, v úrovni -90 až -210 cm pak sytější hnědá hlína, do -110 cm s většími úlomky kamene a cihel (ty sporadicky až po úroveň -155 cm). Ve dvou horizontech (-105 až -110 a -205 cm) byly jímkou porušeny hroby původního kostelního hřbitova. Z hloubky -100 cm vyzvednuta ojedinele keramika 15. století. Zvrstvení profilu dokládá opakované zvyšování terénu náměstí navážkami zvláště v mladších obdobích středověku a na počátku novověku.

3. Oslavanská ulice - bývalá č. 21 a 23 (parcela č. 306/4). Rýha výkopu pro rekonstruovanou vodovodní síť ivančické nemocnice porušila v červnu a v červenci roku 1991 v úseku asi 70 m dlouhém na parcelách dvou někdejších předměstských domů vedle základových zdí celkem 10 zahloubených objektů, velkou většinou hrnčířských střepišť a odpadních jam, situovaných jak v čele, tak v hloubce parcel (na již uvedené mapě 1 : 5 000, listu Moravský Krumlov 6 - 4 je průběh sledované části rýhy vymezen body od J a Z okraj. sekč. čáry vzdálenými 196 : 241,5, 190 : 240, 190 : 238 a 184 : 237 mm; jde o J orient. svah sprašových hlín, 210 - 216 m n. m.).

Nejstarší z dokumentovaných a ovzorkovaných objektů, obj. č. 4/91 obsahoval ještě keramiku snad 2. poloviny 16. století (mimo jiné tzv. brněnské poháry a nepolévané kachle s vegetabilním dekorem), v dalších byl masově zastoupen běžný sortiment světlé a černé hrnčiny 17., 18. a 19. věku (i celé kusy). V některých menších jámách se ve velkém množství vyskytoval pouze jediný keramický typ (malované talíře, chladící láhve), do výplní velkých střepišť se dostaly i nevpálené polotovary kachlů, tříděné hrnčířské ostřivo a hlína. Objekty nesporně souvisí s místní keramickou výrobou, hrnčíři jsou na obou uvedených domech písemně doloženi ještě roku 1826.

Palackého náměstí, č. 9 (původně č. 4) - stará radnice. V roce 1991 byla pro potřeby zamýšleného památníku A. Muchy zahájena celková rekonstrukce staré ivančické radnice, domu s nejméně pozdně gotickým kamenným jádrem, dochovaného v podobě po architektonicky náročné přestavbě r. 1544 (tehdy objekt vybaven hvězdicovými sklípkovými a hřebínkovými křížovými a úsečovými klenbami, arkýři, střešní atikou a množstvím kamenných architektonických článků - k stavební historii městské radnice viz VÍCHA 1990; KAŠIČKA - EBEL 1991). Při statickém zajištění kleneb sklepů pod velkým východním mázhauzem a kleneb mázhauzu samotného byly v měsících červnu, srpnu a říjnu vytěženy postupně veškeré klenební zásypy nad těmito prostorami (přibližně 2 x 100 m²), vyhloubena byla dále drobná statická sonda v zadní jihozápadní místnosti přízemí. Referent zvrstvení klenebních zásypů na více místech zdokumentoval a průběžně sledoval postup výkopových prací, množství nálezů zachránili i sami stavební dělníci.

Stratigrafie zásypů kleneb sklepů a v nich obsažené nálezy prokazují jejich vznik v soulasu s výsledky stavebně historického výzkumu v 16. století, dodatečné vsazení valené klenby v SV dílu

severní sklepní místnosti někdy v 17. století a novodobé zvýšení úrovně podlahy přízemního mázhauzu o 40 cm; původně jednotné záস্যы kleneb porušily mladší stavební zásahy (příčky). Klenební záস্যы 1. patra byl naopak zcela jednorázový (16. stol.), opět druhotně o 10 - 30 cm zvyšovaný, s četnými porušeními v souvislosti s dělením velkého sálu v 1. patře příčkami v 18. a 19. věku. V obsáhlém souboru nálezů ze záস্যų je zastoupena keramika kuchyňská, kamnářská i stavební velké typové a technologické rozmanitosti, a to především ze 16. a 17. století - polévaná kamenina, fajáns, malovaná keramika s figurálním i vegetabilním dekorem, běžná světlá a černá hrnčina, fragmenty keramických dýmek, velká kolekce pozdně gotických a renesančních kachlů s figurální, nápisovou, heraldickou, vegetabilní i geometrickou výzdobou (nechybí ani k r. 1605 datované kusy), tzv. brněnské poháry, keramické dlaždice; dále zlomky skleněných nádob a okenních terců, předměty kovové (např. zřejmě pečetní schránka), kamenné (závaží, ostění portálu a okna), části kožené obuvi atd. Svrchní vrstvy záস্যų v 1. patře zachovaly i fragmenty úředních papírových listin městského magistrátu a dobových novin z konce 18. a l. poloviny 19. věku, druhotně byla v záস্যech uložena i pravěká a mladohradištní keramika.

Literatura

- KAŠIČKA, F. - EBEL, M. 1991: Ivančice - Památník Alf. Muchy (stará radnice čp. 4 - 5). Stavebně historický průzkum a architektonický rozbor objektu. SÚRPMO Praha.
- VÍCHA, F. 1990: Zpráva o výsledcích stavebně historického průzkumu radnice v Ivančicích, okres Brno-venkov, Informační a odborně metodický bulletin KS SPPOP Brno 1990, 23 - 30.

Rettungsgrabungen mit mittelalterlichen Kern und den Vororten der Stadt Ivančice (Bez. Brno-venkov). Im Jahre 1991 verlief vor allem die erste Etappe der städtischen Gasifizierung und dies im eigentlichen historischen Stadtkern und im westlichen Vorstadtteil. Neben der Gas- wurde auch in die Erde die Stromleitung gelegt und man hat ebenfalls einige Wasserleitungsabschnitte verlegt; die Tiefe aller dieser verfolgten und dokumentierten Eingriffe überschritt nicht 160 cm. Die älteste festgestellte Kernbesiedlung, die in die 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts gehört, war offensichtlich nur noch an bestimmte Umkreise gebunden (Gasse Jos. Vávry, Westteil des Palackého náměstí (Platzcs), erst seit der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts war ihre gesamte Fläche besiedelt. Das heutige Straßennetz wurde scheinbar schon im 14. Jh. konstituiert, doch kam es weiterhin zu lokalen Verschiebungen (z. B. der Teil eines seicht eingetieften durch Feuerbrunst in der 1. Hälfte des 15. Jh. gewüsteten Hauses, das vor die Stirnseite des Hauses Nr. 14 in Richtung zum Komenský Platz vorgeschoben wurde). Die westlichen Vororte waren spätestens im 16. Jahrhundert besiedelt worden, aus diesem sowie aus den folgenden Zeitabschnitten hat man zahlreichere Fundkomplexe aus dem Milieu der herkömmlichen Töpferwerkstätten geborgen (Renaissancekacheln, Keramik von Scherbenhalden). Am Komenský Platz wurden Überreste einer offensichtlich barocken Holzwasserleitung abgedeckt.

Ferner zerstörte im Verlaufe des Jahres 1991 nahe der Stadtkirche der Heiligen Jungfrau der Aushub einer Fanggrube Gräber des ursprünglichen Kirchenfriedhofes (in den Niveaus von -110 und -205 cm unter der heutigen Oberfläche); das Aushub-profil belegte einen allmählichen Terrainanwuchs in der Kirchemgebung durch Aufschüttungen. Auf der Oslavanská Gasse gelang es während der Wasserleitungslegung einige Scherbenhalden und Abfallgruben aus der 2. Hälfte des 16. bis 19. Jahrhunderts auf den Parzellen von zwei ehemaligen Vororts- Töpferanwesen zu dokumentieren und teilweise auch auszugraben. Schließlich erbrachte die Aufsicht über den Rekonstruktionsarbeiten in den Interieurs des ehemaligen Frührenaissance (1544) - Rathauses einen umfangreichen Fundkomplex von keramischen und anderen Artefakten aus dem 16. und 17. Jahrhundert aus den Gewölbeaufschüttungen.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1991

<i>Vydává:</i>	Archeologický ústav Akademie věd ČR Brno Královopolská 147
<i>Odpovědný redaktor:</i>	Dr. Jaroslav Tejral
<i>Redakce:</i>	Dr. Eduard Droberjar (vedoucí redaktor) Dr. Lumír Poláček, Dagmar Vorlíčková
<i>Překlady:</i>	Dr. R. Tichý, E. Tichá
<i>Kresby:</i>	A. Krechlerová a autoři příspěvků
<i>Na titulním listě:</i>	germánská miska ze 2. stol. z Dubňan
<i>Tisk:</i>	Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
<i>Evidenční číslo:</i>	ÚVTEI-73332
<i>Vydáno jako rukopis:</i>	450 kusů